

DOI: 10.55643/fcaptr.4.69.2026.5268

Ігор Фурман

д.і.н., професор, начальник кафедри історії війн і воєнного мистецтва, Національний університет оборони України, Київ, Україна;
ORCID: 0000-0002-3594-5499

Сергій Сидоров

д.і.н., професор, Національний університет оборони України, Київ, Україна;
ORCID: 0000-0002-1961-4251

Олексій Чірікалов

к.і.н., заступник начальника кафедри історії війн і воєнного мистецтва, Національний університет оборони України, Київ, Україна;
ORCID: 0000-0003-1939-8322

Леонід Кривизюк

к.і.н., доцент, провідний науковий співробітник наукового центру, Національна академія Сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, Львів, Україна;
ORCID: 0000-0001-9094-4061

Юрій Руснак

к.ю.н., докторант, Національний університет оборони України, Київ, Україна;
ORCID: 0000-0002-1418-5793

Юлія Стужук

аспірант, Національний університет оборони України, Київ, Україна;
e-mail: juliastuzhuk97@gmail.com
ORCID: 0009-0006-8017-9259
(Corresponding author)

Received: 14/07/2026

Accepted: 23/08/2026

Published: 31/08/2026

© Copyright

2026 by the author(s)

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons CC-BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

ГРОШОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД І МІЖНАРОДНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено правові та фінансово-економічні засади грошового забезпечення військовослужбовців України в умовах трансформації системи національної безпеки та зростання ролі соціального захисту осіб, які проходять військову службу. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю забезпечення належного рівня матеріального забезпечення військовослужбовців як важливого чинника обороноздатності держави, підтримання кадрового потенціалу Збройних Сил України та реалізації державної військово-соціальної політики.

Метою дослідження є комплексний аналіз правових засад і фінансово-економічних аспектів грошового забезпечення військовослужбовців України, визначення особливостей його розвитку протягом 2014–2025 років, оцінка місця грошового забезпечення в структурі оборонних видатків держави, а також здійснення порівняльної характеристики української моделі з відповідними системами інших держав.

У статті проаналізовано нормативно-правову базу, що регулює питання грошового забезпечення військовослужбовців та їх соціального захисту. Розкрито сутність і структуру грошового забезпечення, охарактеризовано основні, додаткові та одноразові види виплат. Досліджено динаміку бюджетного фінансування оборонної галузі впродовж 2014–2025 років, зміни обсягів видатків на оплату праці військовослужбовців та їхнє місце в структурі оборонних видатків держави. Проаналізовано тенденції зміни базового грошового забезпечення військовослужбовців та його співвідношення із середньою заробітною платою. Здійснено порівняльний аналіз рівня грошового забезпечення військовослужбовців України, США, Франції та Ізраїлю, а також досліджено особливості співвідношення військових виплат із середньою заробітною платою в зазначених державах.

Установлено, що система грошового забезпечення військовослужбовців України характеризується суттєвим зростанням обсягів фінансування та періодичними реформуваннями, які сприяли підвищенню рівня виплат. Водночас виявлено, що девальвація національної валюти та інфляційні процеси істотно знижують реальний ефект від номінального збільшення грошового забезпечення, зокрема для військовослужбовців у тилу. З'ясовано, що, на відміну від української моделі, для зарубіжних систем характерним є більш стабільний механізм автоматичної макроекономічної індексації та підтримання прогнозованого співвідношення між рівнем грошового забезпечення й середньою заробітною платою. Окреслено основні проблеми функціонування системи, поміж яких нерівномірність виплат, інфляційні ризики та недостатня автоматизація процесів нарахування.

Результати дослідження свідчать про необхідність структурного переходу від преміального регулювання до єдиної базової ставки з її автоматичною індексацією з урахуванням національних потреб і позитивного міжнародного досвіду.

Ключові слова: грошове забезпечення військовослужбовців, соціальний захист, оборонні видатки, бюджетне фінансування, KEKB 2112, середня заробітна плата, купівельна спроможність, міжнародний досвід.

JEL Класифікація: H56, J31, H11, H53

ВСТУП

В умовах тривання збройної агресії проти України питання належного матеріального забезпечення військовослужбовців набуває особливого значення як один із ключових елементів обороноздатності держави та соціального захисту осіб, що виконують конституційний обов'язок щодо захисту незалежності й територіальної цілісності України. Ефективна система грошового забезпечення (ГЗ) виступає не лише засобом компенсації особливих умов проходження військової служби, пов'язаних із підвищеним ризиком для життя й здоров'я, а й важливим інструментом мотивації, підтримання кадрового потенціалу Збройних Сил України та забезпечення соціальної справедливості.

Сучасні виклики в царині національної безпеки зумовлюють необхідність постійного вдосконалення механізмів фінансового забезпечення військовослужбовців, адаптації їх до економічних умов держави та врахування міжнародного досвіду. Особливої актуальності набуває дослідження тенденцій розвитку системи ГЗ в умовах суттєвого зростання оборонних видатків, зміни структури державного бюджету й трансформації підходів до соціального захисту військовослужбовців.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Питання грошового забезпечення військовослужбовців є предметом дослідження значної кількості науковців і розглядається як важлива складова системи матеріального забезпечення проходження військової служби.

Так, у дисертації О. В. Удовенко «Правове регулювання грошового забезпечення військовослужбовців» 2021 року досліджено теоретико-правові засади грошового забезпечення військовослужбовців, розкрито його сутність, мету, завдання, функції, принципи та нормативно-правову основу. Установлено підстави й умови виникнення права на грошове забезпечення, а також систему гарантій захисту права військовослужбовців на його отримання. На підставі аналізу судової практики визначено основні порушення права на грошове забезпечення та причини їх виникнення, зокрема ненарахування належних виплат, непроведення індексації, незаконне позбавлення права на винагороду й затримку виконання судових рішень. Досліджено нормативно-правові засади оплати праці військовослужбовців у державах-членах Північноатлантичного альянсу (Болгарії, Польщі й Чорногорії) та окреслено перспективні напрями вдосконалення правового регулювання в Україні. Визначено комплекс актуальних проблем правового регулювання грошового забезпечення військовослужбовців і сформульовано пропозиції щодо їх розв'язання, зокрема щодо розробки Концепції забезпечення права військовослужбовця на достойне грошове забезпечення та внесення змін до законодавства. Установлено практичне значення результатів дослідження для науково-дослідної діяльності, навчального процесу, правотворчості та правозастосування (Udovenko, 2021).

У статті В. М. Циганок «Грошове забезпечення військовослужбовців – один із найважливіших елементів їх матеріального становища та мотивації на службі» 2023 року досліджено грошове забезпечення військовослужбовців як один із найважливіших елементів їхнього матеріального становища та мотивації на службі. Окреслено, що в умовах збройної російської агресії «особливого значення набуває переосмислення специфіки соціального захисту військовослужбовців. Зазначено, що грошове забезпечення військовослужбовців має відповідати сучасним реаліям, забезпечувати стабільність, враховувати рівень фізичного і морального навантаження, ризики та створювати належні матеріальні умови для життя військовослужбовців і членів їх сімей. Зроблено висновок, що гідне грошове забезпечення військовослужбовців неможливе без фундаментального нормативно-правового забезпечення та соціальних гарантій їх реалізації. Запропоновано розробити законопроект щодо грошового забезпечення військовослужбовців, який сприятиме універсалізації та консолідації норм про винагороду військовослужбовців на законодавчому рівні» (Tsyhanok, 2023).

У статті Л. В. Городянської «Узагальнена модель систем грошового забезпечення військовослужбовців провідних країн НАТО» 2023 року досліджено моделі «систем грошового забезпечення військовослужбовців провідних країн-членів НАТО й України для формування перспективної моделі системи грошового забезпечення Збройних Сил України. Встановлено, що основним недоліком структури діючого грошового забезпечення військовослужбовців є неоптимальне співвідношення основних і додаткових видів виплат. Визначено, що в основі систем грошового забезпечення країн НАТО лежить базовий оклад, який враховує військове звання, вислугу років і ранг оплати, а також додаткові виплати. На основі проведеного аналізу встановлено спільні риси й побудовано узагальнену модель систем грошового забезпечення військовослужбовців країн НАТО. Зроблено висновок, що узагальнену модель доцільно застосувати при розробленні системи грошового забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України» (Horodyanska, 2023).

Автори О. Г. Середя та О. Удовиський у статті 2025 року «Актуальні проблеми правового регулювання грошового забезпечення військовослужбовців у воєнний час» досліджували правову проблему невизначеності «статусу додаткової винагороди, що виплачується військовослужбовцям відповідно до постанови Кабінету Міністрів України № 168 від 28 лютого 2022 року, з точки зору її врахування при обчисленні пенсійного забезпечення. Зазначено, що додаткова винагорода є суттєвим компонентом грошового забезпечення, який компенсує підвищений ризик, стрес і фізичні навантаження, проте Пенсійний фонд України відмовляється враховувати її при призначенні пенсій, трактуючи як тимчасову виплату» (Sereda & Udovyt'skyi, 2025). Акцентовано на наявності правової колізії в правозастосовній практиці щодо врахування додаткової винагороди при обчисленні пенсійного забезпечення. Обґрунтовано необхідність перегляду позиції держави з урахуванням положень Конституції України та міжнародної практики. Запропоновано уніфікацію «судової практики, внесення змін до законодавства та ініціювання конституційного провадження» з метою забезпечення справедливості в пенсійному забезпеченні військовослужбовців і зміцнення соціальних гарантій (Sereda & Udovyt'skyi, 2025).

У статті 2025 року «Фінансове та соціальне забезпечення військовослужбовців у порівнянні зі стандартами НАТО», авторами якої є А. Л. Бурбела, С. В. Бурбела, Ю. М. Юрчак, досліджено стан фінансового та соціального забезпечення військовослужбовців в Україні порівняно з країнами НАТО. Особлива увага приділена аналізу заробітної плати, пільг, пенсійного забезпечення та програм підтримки військовослужбовців і ветеранів. Установлено, що рівень грошового забезпечення та соціального захисту військовослужбовців в Україні є нижчим порівняно з країнами НАТО, що створює дисбаланс і впливає на мотивацію та кадровий потенціал. Підкреслено, що в умовах воєнного стану грошове забезпечення військовослужбовців є ключовим елементом державної політики, який впливає на бойовий дух, мотивацію та соціальну стабільність військових і їхніх родин. Обґрунтовано необхідність упровадження стандартів НАТО та ЄС у галузі фінансового й соціального забезпечення військовослужбовців для підвищення рівня професіоналізму та боєздатності Збройних Сил України (Burbela et al., 2025).

Утім, попри наявність значної кількості наукових досліджень, що розкривають окремі правові, соціальні та фінансово-економічні аспекти ГЗ військовослужбовців, комплексний підхід до його аналізу в умовах трансформації системи національної безпеки та зміни бюджетно-оборонних пріоритетів держави залишається недостатньо дослідженим, що зумовлює необхідність подальшого ґрунтовного дослідження цієї проблематики.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ

Метою дослідження є комплексний аналіз правових засад і фінансово-економічних аспектів ГЗ військовослужбовців України, визначення особливостей його розвитку протягом 2014–2025 років, оцінка місця ГЗ в структурі оборонних видатків держави, а також здійснення порівняльної характеристики української моделі з відповідними системами США, Франції та Ізраїлю.

Реалізація поставленої мети передбачає дослідження нормативно-правового регулювання ГЗ військовослужбовців, аналіз динаміки бюджетних видатків за функціональною групою «Оборона» та обсягів фінансування фонду ГЗ й оцінку співвідношення ГЗ із середньою заробітною платою, а також виявлення основних тенденцій, проблем і перспектив розвитку відповідної галузі.

МЕТОДИ

У процесі дослідження автори застосували комплекс загальнонаукових і спеціально-юридичних методів наукового дослідження:

- *Історико-правовий метод* використано для розкриття генезису, становлення та динаміки розвитку системи ГЗ військовослужбовців України упродовж 2014–2025 років через аналіз нормативно-правових актів, які формували правову основу регулювання військових виплат в умовах трансформації воєнно-політичної ситуації.
- *Системний підхід* застосовано для розгляду ГЗ як цілісної багатокomпонентної системи, що охоплює нормативно-правове регулювання, структуру виплат та їх взаємозв'язок у межах військово-соціальної політики держави.
- *Функціональний метод* використано для визначення ролі ГЗ як інструмента соціального захисту, матеріальної мотивації військовослужбовців і чинника забезпечення стабільного функціонування Збройних Сил України в умовах правового режиму воєнного стану.

- *Методи аналізу та синтезу* застосовано для декомпозиції системи ГЗ на окремі складові (основні, додаткові та одноразові виплати) й наступного узагальнення отриманих даних у вигляді комплексних висновків щодо тенденцій розвитку досліджуваного інституту.
- *Методи індукції та дедукції* дозволили забезпечити логічний перехід від аналізу конкретних статистичних і бюджетних показників до формулювання загальних закономірностей розвитку системи, а також конкретизувати вплив загальних принципів державної військово-соціальної політики на формування окремих елементів ГЗ.
- *Формально-юридичний метод* застосовано для аналізу текстуального змісту нормативно-правових актів, структурування нормативно-правової бази, класифікації видів ГЗ (накази МОУ, постанови КМУ), а також виявлення логічних зв'язків між правовими нормами та практикою їх реалізації.
- *Компаративний метод* використано для зіставлення вітчизняної моделі та рівня ГЗ військовослужбовців з аналогічними системами США, Франції та Ізраїлю, а також для крос-національного порівняння структурних пропорцій оплати військової праці відносно середньої заробітної плати.
- *Економіко-статистичні методи (включаючи методи динамічних рядів, індексний метод і валютно-конверсійне моделювання)* застосовано для обробки масиву бюджетних видатків (за функціональною класифікацією КФКВК 0200 «Оборона» та економічною класифікацією КЕКВ 2112 «Грошове забезпечення військовослужбовців»), розрахунку реальної купівельної спроможності виплат в еквіваленті іноземної валюти, а також математичного визначення питомої ваги та пропорцій соціально-економічних маркерів у країнах, які порівнювали.

РЕЗУЛЬТАТИ

Особливий характер військової служби визначає необхідність установа для військовослужбовців спеціальних умов проходження служби, що супроводжуються підвищеним ризиком для життя й здоров'я, а також покладанням на них додаткової юридичної відповідальності. За таких обставин важливого значення набуває забезпечення державою належного рівня соціального захисту військовослужбовців. Реалізація цього завдання значною мірою залежить від ефективності військово-соціальної політики держави, важливою складовою якої є система ГЗ військовослужбовців. Під грошовим забезпеченням військовослужбовців слід розуміти комплекс грошових виплат, що здійснюються державою особам, які проходять військову службу в Збройних Силах України та інших військових формуваннях, утворених відповідно до вимог законодавства.

Правове регулювання ГЗ військовослужбовців в Україні ґрунтується на широкому колі нормативно-правових актів. До них належать і міжнародно-правові документи, положення яких регулюють питання оплати праці, зокрема акти в царині прав людини, що закріплюють право працівника на справедливую винагороду за виконану роботу, а також міжнародно-правові акти Міжнародної організації праці; і національне законодавство, норми якого визначають загальні засади оплати праці та особливості ГЗ військовослужбовців.

Відповідно до статті 17 Конституції України, держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі в Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей.

До основних законів у цій царині належать Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20 грудня 1991 року № 2011-ІІ, положення якого визначають загальні засади ГЗ військовослужбовців, а також Закон України «Про Державний бюджет України на 2026 рік» від 3 грудня 2025 року № 4695-ІХ.

Окреме значення в системі бюджетного регулювання має Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року № 2456-VI, який визначає правові засади функціонування бюджетної системи України, принципи бюджетного процесу, порядок формування та використання бюджетних коштів, а також установа обмеження щодо здійснення видатків державних органів, включаючи сектор безпеки й оборони. Зокрема його положення передбачають здійснення видатків на ГЗ військовослужбовців виключно в межах бюджетних асигнувань.

Система підзаконного регулювання представлена постановами Кабінету Міністрів України, поміж яких постанова від 25 грудня 2013 року № 975, що визначає порядок призначення та виплати одноразової грошової допомоги в разі загибелі або інвалідності військовослужбовців; постанова від 20 січня 2016 року № 18, яка регулює окремі питання ГЗ військовослужбовців та інших осіб; постанова від 29 квітня 2016 року № 336 щодо соціального захисту ветеранів війни та членів сімей Захисників і Захисниць України; постанова від 30 листопада 2016 року № 884, що визначає порядок виплат сім'ям військовослужбовців, які перебувають у полоні або зникли безвісти; постанова від 30 серпня 2017 року № 704, яка встановлює загальні засади ГЗ військовослужбовців; постанова від 28 лютого 2022 року №

168 щодо виплат під час воєнного стану; постанова від 20 березня 2022 року № 332, що стосується допомоги внутрішньо переміщеним особам; а також постанова від 30 липня 2025 року № 936 щодо одноразової допомоги членам сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України.

Нормативне регулювання також здійснюється на рівні відомчих актів Міністерства оборони України, зокрема наказами від 14 серпня 2014 року № 530, від 5 лютого 2018 року № 45, від 1 березня 2018 року № 90, від 7 червня 2018 року № 260, від 18 вересня 2020 року № 340, від 25 січня 2023 року № 45, а також рішенням Міністра оборони України від 04.01.2026 № 38/уд, яке визначає порядок і розміри винагород за знищену техніку противника та успішне виконання бойових завдань.

У наказі Міністерства оборони України від 7 червня 2018 року № 260 «Про затвердження Порядку виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам» визначено, що «грошове забезпечення включає: щомісячні основні види ГЗ; щомісячні додаткові види ГЗ; одноразові додаткові види ГЗ.

До щомісячних основних видів ГЗ належать: посадовий оклад, оклад за військовим званням, надбавка за вислугу років.

До щомісячних додаткових видів ГЗ належать: підвищення посадового окладу, надбавки, доплати; винагорода військовослужбовцям, які обіймають посади, пов'язані з безпосереднім виконанням завдань із забезпечення кібербезпеки та кіберзахисту; винагорода за особливості проходження служби (навчання) під час воєнного стану (особливого періоду), премія.

До одноразових додаткових видів ГЗ належать: винагороди (крім винагороди військовослужбовцям, які обіймають посади, пов'язані з безпосереднім виконанням завдань із забезпечення кібербезпеки та кіберзахисту, винагороди за особливості проходження служби (навчання) під час воєнного стану (особливого періоду)), а також додаткова винагорода та одноразова винагорода на період дії воєнного стану; допомоги (Про затвердження Порядку виплати грошового забезпечення..., 2018).

Нормативно закріплена структура ГЗ є не лише правовою основою для виплат військовослужбовцям, а й ключовим чинником формування оборонного бюджету держави. Оскільки утримання особового складу створює базове фінансове навантаження, від аналізу законодавчих складових ГЗ доцільно перейти до оцінки їх реального фінансового покриття – динаміки видатків за функціональною групою «Оборона» та питомої ваги фонду ГЗ в структурі загальних оборонних асигнувань.

Аналіз видатків Державного бюджету України в розрізі загальних асигнувань на функціональну групу «Оборона» (КФКВК 0200) та обсягу бюджетних видатків за економічною класифікацією КЕКВ 2112 «Грошове забезпечення військовослужбовців» за період 2014–2025 років демонструє корінну трансформацію масштабів і структури фінансування сектора безпеки й оборони.

2014 року, на етапі початку збройної агресії проти України, сукупні видатки на оборону становили 27,37 млрд грн (27 365 463 997,92 грн), із яких на видатки за КЕКВ 2112 припадало 26,13 млрд грн (26 128 413 249,32 грн). Протягом 2015–2021 років спостерігалось планомірне нарощування фінансового ресурсу в умовах тривалого протистояння. Так, 2015 року оборонні видатки зросли до 52,01 млрд грн (52 005 197 688,26 грн), а обсяг видатків за кодом КЕКВ 2112 становив 35,71 млрд грн (35 712 557 820,18 грн). 2016 року відбулася зміна в системі обліку та фінансування за КЕКВ 2112, що зафіксувало відображення реальних видатків на ГЗ в розмірі 54,52 млрд грн (54 515 218 216,36 грн) при загальних оборонних видатках на рівні 59,35 млрд грн (59 350 769 715,51 грн). Упродовж наступних років динаміка зберігала стабільний висхідний тренд: 2017 року видатки на оборону досягли 74,35 млрд грн (74 346 226 932,62 грн), із яких КЕКВ 2112 склав 63,80 млрд грн (63 799 621 467,19 грн); 2018 року – 97,02 млрд грн (97 024 057 403,20 грн) і 76,38 млрд грн (76 380 161 060,21 грн) відповідно; 2019 року оборонний бюджет становив 106,63 млрд грн (106 627 694 517,54 грн), де на ГЗ припадало 100,57 млрд грн (100 569 224 349,44 грн). Упродовж періоду пандемічної кризи 2020–2021 років фінансування залишалося стабільним: 2020 року видатки на оборону склали 120,37 млрд грн (120 374 143 194,52 грн), за КЕКВ 2112 – 118,14 млрд грн (118 137 300 990,33 грн), а 2021 року – 127,53 млрд грн (127 527 254 293,40 грн) і 125,70 млрд грн (125 701 438 294,76 грн) відповідно.

Повномасштабне вторгнення російської федерації 2022 року спричинило безпрецедентний стрибок оборонних асигнувань, які зросли майже в дев'ять разів порівняно з попереднім роком, досявши 1 142,87 млрд грн (1 142 872 375 839,75 грн); при цьому відбулося суттєве збільшення видатків на ГЗ військовослужбовців до 746,06 млрд грн (746 058 062 760,45 грн) через різке зростання кількості Сил оборони та введення додаткових грошових виплат за безпосередню участь у бойових діях. 2023 року посилилася концентрація бюджетних ресурсів на фінансуванні сектора безпеки й оборони: загальні видатки за КФКВК 0200 сягнули 2 097,62 млрд грн (2 097 620 460 310,28 грн), із яких

на КЕКВ 2112 було виділено 946,30 млрд грн (946 299 572 196,37 грн). Протягом 2024 року фінансування сектора оборони продовжувало зростати, склавши 2 304,48 млрд грн (2 304 475 107 312,77 грн), де обсяг видатків за КЕКВ 2112 становив 976,04 млрд грн (976 042 908 457,27 грн). Найвищих значень за весь аналізований період оборонний бюджет досяг за результатами 2025 року, коли сукупні видатки за функціональною групою «Оборона» акумулювали 3 069,86 млрд грн (3 069 857 418 255,98 грн), а безпосередні видатки на ГЗ військовослужбовців за КЕКВ 2112 склали 1 187,72 млрд грн (1 187 722 217 800,64 грн).

Отож, за аналізований дванадцятирічний період загальний обсяг фінансування оборонної галузі України за КФКВК 0200 зріс у 112,2 раза, а сума видатків за КЕКВ 2112 порівняно з початковим етапом обліку 2014 року збільшилася в 45,5 раза (або в 21,8 раза порівняно з 2016 роком), ілюструючи суттєву зміну структури державних видатків і переорієнтацію значної частини бюджетного ресурсу на забезпечення обороноздатності держави та відсічі збройній агресії.

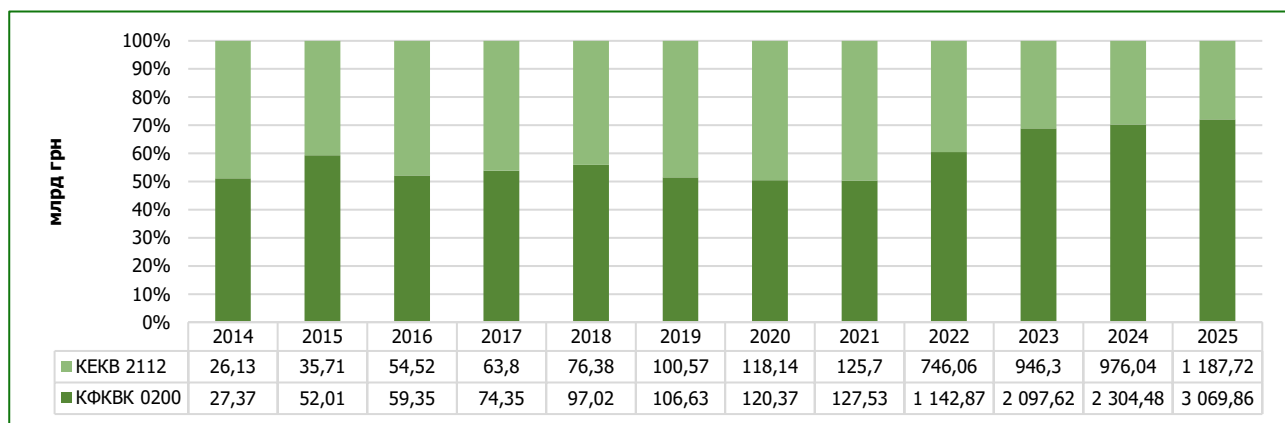

Рис. 1. Динаміка видатків Держбюджету України на грошове забезпечення військовослужбовців (КФКВК 0200, КЕКВ 2112) за 2014–2025 роки. (Джерело: складено авторами на основі: Міністерство фінансів України, н. д.)

Усі наведені в дослідженні показники ГЗ військовослужбовців і середньої заробітної плати в економіці розраховані з урахуванням оподаткування в Україні (у форматі Net). Порівняльний аналіз здійснено на основі офіційних курсів валют і макроекономічних даних.

Водночас макроекономічні показники та загальні обсяги фінансування за КЕКВ 2112 є відображенням внутрішньої трансформації системи соціально-матеріального забезпечення особового складу. Для розуміння реальної купівельної спроможності військовослужбовців та оцінки престижності військової служби виникає необхідність деталізації зазначених бюджетних асигнувань на мікрорівні. Це передбачає дослідження еволюції базових соціальних стандартів безпосередньо через динаміку індивідуальних виплат, зокрема шляхом аналізу співвідношення ГЗ первинної ланки військовослужбовців із середньою заробітною платою в еквіваленті національної та іноземної валют.

Упродовж 2014–2025 років система нарахування мінімального базового ГЗ солдата в Україні зазнала кількох етапів реформування та структурних змін. 2014 року мінімальне базове ГЗ становило 2 341 грн на місяць, що за середньорічного курсу 11,89 грн/дол. США відповідало 197 дол. США, водночас середня заробітна плата в країні складала 3 470,08 грн або 292 дол. США.

2015 року номінальне ГЗ підвищилося до 2 754 грн, проте через підняття курсу до 21,84 грн/дол. США його валютний еквівалент скоротився до 126 дол. США, а середня зарплата зросла до 4 207,33 грн або 193 дол. США, що продемонструвало нерівномірне зростання ГЗ та середньої заробітної плати в ситуації підняття курсу долара.

2016 року відбулося перше масштабне реформування системи виплат, унаслідок якого за рішеннями Кабінету Міністрів і Міністерства оборони України мінімальне місячне ГЗ солдата-контрактника зросло до 7 000 грн або 274 дол. США за курсу 25,55 грн/дол. США, уперше перевищивши середню заробітну плату в економіці, яка становила 5 187,33 грн або 203 дол. США, а приріст ГЗ відносно 2014 року склав +199% у гривневому та +39% у доларовому вираженні.

2017 року номінальне ГЗ залишилося незмінним на рівні 7 000 грн чи 263 дол. США за курсу 26,60 грн/дол. США, а середня зарплата в країні зросла до 7 105,41 грн або 267 дол. США, що фактично зрівняло ці показники.

2018 року, попри ухвалення Постанови КМУ № 704 від 30.08.2017 р. («Про грошове забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб»), яка змінила методологію розрахунку посадових окладів, мінімальний рівень реального ГЗ збільшився мало – до 8 867,33 грн чи 326 дол. США за курсу 27,20 грн/дол. США, водночас середня зарплата досягла 8 865,00 грн або 326 дол. США.

2019 року відомчим рішенням Міністерства оборони мінімальне ГЗ солдата першого року служби було піднято до 10 200 грн або 395 дол. США за курсу 25,85 грн/дол. США, що зафіксувало відносну рівність із середньою зарплатою, яка становила 10 503,75 грн чи 406 дол. США.

Упродовж 2020–2021 років номінальне ГЗ залишалося фіксованим на рівні 10 200 грн, що в доларовому еквіваленті становило 378 дол. США за курсу 26,96 грн/дол. США 2020 року та 374 дол. США за курсу 27,29 грн/дол. США 2021 року, водночас середня зарплата зростала до 11 596,58 грн або 430 дол. США та до 14 017,83 грн або 514 дол. США відповідно, утворивши розрив для ГЗ в розмірі 52 дол. США та 140 дол. США.

Із початком повномасштабного вторгнення російської федерації 2022 року мінімальне базове ГЗ солдата без урахування додаткових тимчасових і стимулюючих винагород за Постановою КМУ № 168 від 28.02.2022 р. було підвищене до 13 500 грн, що через підняття курсу долара до 32,34 грн/дол. США становило 417 дол. США при середній зарплаті в Україні 14 859,75 грн або 459 дол. США, зберігаючи відставання від цивільного сектора на рівні 42 дол. США на місяць.

2023 року за структурою виплат, затвердженою наказом Міністра оборони України, мінімальне ГЗ солдата в тилу збільшилося до 20 100 грн, що стало найбільшим одноразовим підвищенням на +6 600 грн або +49% і за курсу 36,57 грн/дол. США становило 550 дол. США, перевищивши середню заробітну плату в країні, яка складала 17 442,00 грн або 477 дол. США.

Проте впродовж 2024–2025 років номінальний розмір ГЗ в тилу залишався незмінним на рівні 20 100 грн, і через подальше зростання курсу долара до 40,15 грн/дол. США 2024 року та близько 43,20 грн/дол. США 2025 року його реальний еквівалент знизився спочатку до 501 дол. США, а згодом до 465 дол. США; водночас середня зарплата в економіці продемонструвала зростання до 21 545,75 грн або 537 дол. США 2024 року та до 25 957,75 грн або 601 дол. США 2025 року. Отже, фінальний розрив у 136 дол. США на місяць на користь цивільного сектора сформувався в результаті відставання зростання ГЗ військовослужбовців від темпів зростання середньої заробітної платні в економіці.

Загальний аналіз динаміки виплат свідчить про дискретний характер змін: 2016 року приріст відносно бази 2014 року склав +4 659 грн або +199% у гривні та +39% у доларах США, 2022 року порівняно з 2016 роком ГЗ зросло на +6 500 грн або +93% у гривні та +52% у доларах США, а 2023 року одноразове підвищення становило +6 600 грн або +49% у гривні та +32% у доларах США. Водночас період 2023–2025 років продемонстрував, що за відсутності регулярних індексацій девальваційні процеси знижують реальну купівельну спроможність на -85 дол. США або -15,5% при нульовому номінальному прирості в гривні. Подібна ситуація зумовлена тим, що наразі базові посадові оклади за Постановою КМУ № 704 залишаються прив'язаними до фіксованого прожиткового мінімуму 2018 року, який становить 1 762 грн, а поточний рівень ГЗ забезпечується преміальними виплатами за наказом Міністра оборони, що обґрунтовує необхідність переходу до моделі єдиної базової ставки військовослужбовця з її автоматичною макроекономічною індексацією.

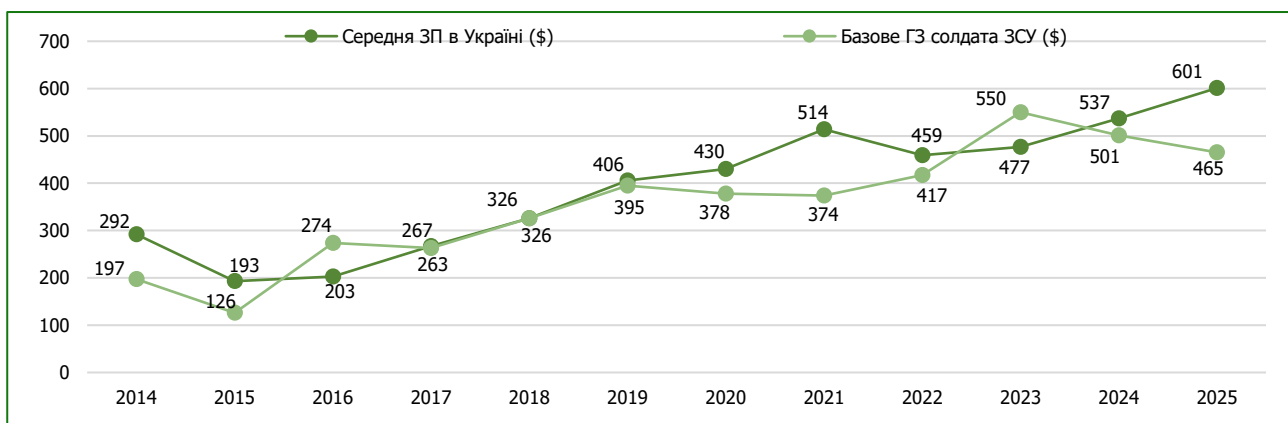

Рис. 2. Динаміка середньої заробітної плати та грошового забезпечення військовослужбовців (2014–2025 рр.). (Джерело: складено авторами на основі: (Головна сторінка Держстат / Державна служба статистики України, б. д.))

Для об'єктивного порівняння системи ГЗ в Україні з практиками інших держав у межах дослідження наведено зіставлення базового ГЗ солдатів початкового рангу із середньою заробітною платою у відповідних країнах у доларовому еквіваленті за 2014–2025 роки.

Сполучені Штати Америки. Усі розрахунки військового ГЗ військовослужбовців США наведені до оподаткування (Gross / Before Tax). Базове ГЗ (Basic Pay) є уніфікованим на федеральному рівні для всіх штатів і дислокацій. Суми виплат «на карту» (Net) не наводяться через варіативність податкових ставок окремих штатів (декілька штатів узагалі не оподатковують грошового забезпечення військових), сімейного стану (кількості утриманців) та індивідуальних розмірів добровільних відрахувань (у накопичувальний пенсійний фонд TSP, медичне страхування тощо).

Базове ГЗ рядового солдата категорії E-1 (зі стажем до 2 років) у США (за офіційними даними Defense Finance and Accounting Service – DFAS) 2014 року становило 1 532 дол. США на місяць при середньомісячній заробітній платі в країні (за даними SSA National Average Wage Index – NAWI) 3 873 дол. США на місяць (46 482 дол. США на рік).

Упродовж 2014–2025 років у США спостерігалось стабільне щорічне підвищення базового ГЗ військовослужбовців. 2015 року номінальне ГЗ зросло до 1 547 дол. США на місяць (+1,0%) при середній заробітній платі 4 008 дол. США на місяць (48 099 дол. США на рік). 2016 року ГЗ становило 1 567 дол. США на місяць (+1,3%) при середній зарплаті 4 054 дол. США на місяць (48 642 дол. США на рік). 2017 року ГЗ зросло до 1 600 дол. США на місяць (+2,1%), а середня зарплата досягла 4 193 дол. США на місяць (50 322 дол. США на рік).

2018 року підвищення ГЗ склало +2,4% – до 1 638 дол. США на місяць при середній зарплаті 4 345 дол. США на місяць (52 146 дол. США на рік). 2019 року ГЗ підвищилось на +2,6% – до 1 681 дол. США на місяць при середній зарплаті 4 508 дол. США на місяць (54 100 дол. США на рік). 2020 року індексація ГЗ склала +3,1% (до 1 733 дол. США на місяць) при середній зарплаті 4 636 дол. США на місяць (55 629 дол. США на рік). 2021 року ГЗ збільшилось на +3,0% – до 1 785 дол. США на місяць при середній зарплаті 5 048 дол. США на місяць (60 575 дол. США на рік).

2022 року ГЗ було піднято на +2,7% – до 1 833 дол. США на місяць при середній зарплаті 5 316 дол. США на місяць (63 795 дол. США на рік). 2023 року через прискорення інфляційних процесів підвищення ГЗ становило +4,6% – до 1 918 дол. США на місяць при середній зарплаті 5 552 дол. США на місяць (66 622 дол. США на рік). 2024 року відбулося подальше суттєве коригування на +5,2% – до 2 017 дол. США на місяць при середній зарплаті 5 821 дол. США на місяць (69 847 дол. США на рік).

2025 року базове ГЗ збільшилось на +4,5% – до 2 108 дол. США на місяць. Оскільки офіційний показник National Average Wage Index (NAWI) за 2025 рік буде оприлюднений пізніше, для порівняльного розрахунку використано прогнозні дані з 2025 Trustees Report (Annual Report of the Board of Trustees of the Federal Old-Age and Survivors Insurance and Federal Disability Insurance Trust Funds). Відповідно до описових макроекономічних сценаріїв звіту, прогнозований середньорічний показник NAWI за 2025 рік становить 72 256 дол. США на рік, що еквівалентно приблизно 6 021 дол. США на місяць.

Аналіз показує, що частка базового ГЗ рядового першого року служби від середньої заробітної плати в економіці США впродовж досліджуваного 12-річного періоду стабільно утримується у вузькому діапазоні 34,5–39,5%. Це свідчить про функціонування передбачуваної та системної моделі щорічної макроекономічної індексації військових виплат, яка прив'язана до індексу вартості робочої сили в цивільному секторі (Employment Cost Index – ECI). Американська модель характеризується відсутністю різких дискретних стрибків чи тривалих періодів заморожування, забезпечуючи прогнозованість і стабільність реальної купівельної спроможності військовослужбовців незалежно від зовнішньополітичної чи кон'юнктурної ситуації.

Франція. Вихідні статистичні показники Національного інституту статистики і економічних досліджень Франції (INSEE, серія Salaire net moyen) та Міністерства збройних сил Франції (бюлетені EcoDef) традиційно публікуються у вимірі нетто (після утримання обов'язкових соціальних внесків). З метою приведення даних до єдиного співставного базису та забезпечення порівняльності з міжнародними стандартами обліку праці, усі наведені нижче розрахунки ГЗ та середньої заробітної плати перераховано в брутто-еквівалент (до сплати податків і соціальних нарахувань) та конвертовано в долари США за середньорічним обмінним курсом євро (EUR/USD) за даними Європейського центрального банку.

Базове ГЗ французького солдата 2014 року становило 2 852 дол. США в еквіваленті брутто при середній заробітній платі в економіці 4 792 дол. США (частка ГЗ в середній зарплаті – 59,5%), що розраховано за середньорічним курсом EUR/USD на рівні 1,3285. Протягом 2015 року курсова динаміка євро щодо долара зумовила номінальне зниження ГЗ в доларовому еквіваленті до 2 411 дол. США (за курсу EUR/USD = 1,1095), водночас середня заробітна плата скоротилася до 4 058 дол. США, хоча співвідношення між показниками залишилось стабільним – 59,4%. Надалі

розмір ГЗ в брутто-вимірі коригувався під впливом внутрішніх індексаційних механізмів і валютних коливань: 2 055 дол. США 2016 р. (в умовах стагнації індексної сітки при середній заробітній платі 4 036 дол. США, курсі EUR/USD = 1,1069 та частці 50,9%), 2 218 дол. США 2017 р. (початок реалізації реформи державної служби PPCR при середній заробітній платі 4 250 дол. США, курсі EUR/USD = 1,1297 та частці 52,2%), 2 640 дол. США 2018 р. (за курсу EUR/USD = 1,1810 при середній заробітній платі 4 520 дол. США та частці 58,4%), 2 496 дол. США 2019 р. (за курсу EUR/USD = 1,1195 при середній заробітній платі 4 348 дол. США та частці 57,4%), 2 545 дол. США 2020 р. (базові показники періоду пандемії COVID-19 при середній заробітній платі 4 598 дол. США, курсі EUR/USD = 1,1422 та частці 55,3%), 2 620 дол. США 2021 р. (початок поствірусного інфляційного тиску за курсу EUR/USD = 1,1827 при середній заробітній платі 4 792 дол. США та частці 54,7%), 2 492 дол. США 2022 р. (депресія курсу євро до EUR/USD = 1,0530, що частково компенсувалася внутрішнім підвищенням індексної бази на 3,5% при середній заробітній платі 4 453 дол. США та частці 56,0%), 2 774 дол. США 2023 р. (реалізація антиінфляційної індексації окладів на 1,5% за курсу EUR/USD = 1,0813 при середній заробітній платі 4 766 дол. США та частці 58,2%), 2 876 дол. США (оцінка) 2024 р. (впровадження оновленої системи посадових окладів за курсу EUR/USD = 1,0824 при середній заробітній платі 4 757 дол. США та частці 60,5%).

2025 р. за оперативними даними ГЗ становить 2 667 дол. США (прогноз) за облікового курсу EUR/USD = 1,1300 та орієнтовної середньої заробітної плати 5 065 дол. США (вказана сума є орієнтовною, оскільки остаточні та підтверджені дані за 2025 рік будуть опубліковані Інститутом INSEE у підсумковому річному звіті наприкінці 2026 року) (частка – 52,7%). Аналіз макроекономічної динаміки свідчить про те, що частка ГЗ військовослужбовців відносно середньої заробітної плати в економіці стабільно утримується в діапазоні 51–60%, що відображає високу та стабільну соціальну захищеність французьких військовослужбовців у національній системі оплати праці. Ключовою рисою французької моделі є стійкість внутрішньої пропорції ГЗ до середньої заробітної плати, незважаючи на значні зовнішні коливання валютного курсу євро до долара США.

Ізраїль. Вихідні статистичні показники Центрального бюро статистики Ізраїлю (CBS) щодо середньої заробітної плати в економіці та дані Міністерства оборони Ізраїлю щодо ГЗ військовослужбовців кадрової служби (Кева) традиційно обліковуються у вимірі брутто (до утримання прибуткового податку та обов'язкових соціальних внесків), що забезпечує методологічну співставність із міжнародними стандартами. Розрахункове базове ГЗ професійного військовослужбовця початкового рівня контрактної служби в Ізраїлі 2014 року становило 2 391 дол. США (8 896 нових ізраїльських шекелів, ILS) при середній заробітній платі в економіці 2 530 дол. США (9 411 ILS), що фіксувало частку ГЗ на рівні 94,5% відносно середнього цивільного доходу за середньорічного курсу 3,72 ILS/дол. США. 2015 року внаслідок девальвації національної валюти до 4,05 ILS/дол. США еквівалент ГЗ становив 2 288 дол. США (9 267 ILS) при середній заробітній платі 2 362 дол. США (9 566 ILS), що відповідало частці 96,9%. Надалі динаміка показників під впливом інфляційних індексацій, структурних змін у тарифних сітках і курсових коливань характеризувалася такими значеннями: 1 575 дол. США 2016 р. (курс 4,00 ILS/дол. США) при середній заробітній платі 2 398 дол. США (9 590 ILS) та частці 65,7%; 1 681 дол. США 2017 р. (курс 3,75 ILS/дол. США) при середній заробітній платі 2 634 дол. США (9 879 ILS) та частці 63,8%; 2 156 дол. США 2018 р. (курс 3,60 ILS/дол. США) при середній заробітній платі 2 831 дол. США (10 190 ILS) та частці 76,2%; 1 958 дол. США 2019 р. (курс 3,56 ILS/дол. США) при середній заробітній платі 2 962 дол. США (10 543 ILS) та частці 66,1%. 2020 року екзогенний шок пандемії COVID-19 зумовив деформацію цивільної вибірки CBS через статистичний ефект вибуття низькооплачуваного персоналу (середня заробітна плата зросла до 3 141 дол. США при курсі 3,44 ILS/дол. США), а ГЗ найнижчого рангу військовослужбовців скоротилося до 1 486 дол. США (5 111 ILS), скоригувавши частку до 47,3%. 2021 році на тлі ревальвації шекеля до 3,23 ILS/дол. США показники становили 2 622 дол. США (8 470 ILS) проти середньої заробітної плати 3 691 дол. США (11 922 ILS), що встановило частку на рівні 71,0%. 2022 р. за курсу 3,36 ILS/дол. США середня заробітна плата категорії початкового контракту (Кева Rishoni) становила 3 508 дол. США (11 786 ILS) проти середньої по країні 3 494 дол. США (11 741 ILS), забезпечивши частку 100,4%. 2023 р. (курс 3,69 ILS/дол. США) ГЗ за оцінкою становило 2 195 дол. США при середній заробітній платі 3 374 дол. США (12 451 ILS) та частці 65,1%; 2024 р. (курс 3,70 ILS/дол. США) – 2 324 дол. США при середній заробітній платі 3 539 дол. США (13 093 ILS) та частці 65,7%. 2025 р. за оперативними макроекономічними даними та екстраполяційними розрахунками ГЗ оцінюють у 2 551 дол. США за облікового курсу 3,45 ILS/дол. США та середньої заробітної плати 3 861 дол. США (13 319 ILS), що формує частку на рівні 66,1%.

Отримані результати підтверджують існування емпіричного діапазону (63–76% для базових рангів та до 100% для первинного контрактного офіцерсько-сержантського складу Кева Rishoni), у якому утримується частка ГЗ військових відносно середньої цивільної заробітної плати. Виявлена динаміка засвідчує відносну адаптивність внутрішньої системи оплати праці військовослужбовців Держави Ізраїль до зовнішніх валютних коливань і відображає високий ступінь централізованого державного регулювання сектора безпеки й оборони.

Зведене компаративне зіставлення в часовому інтервалі між 2014 і 2025 роком дозволяє оцінити трансформаційні зрушення в архітектурі грошового забезпечення військовослужбовців досліджуваних країн. 2014 року стартові параметри виміру бруutto мали такий вигляд: базове ГЗ рядового Е-1 у США становило 1 532 дол./міс. при середній заробітній платі 3 873 дол. (частка – 39,5%); у Франції ГЗ солдата складало 2 852 дол. при середній заробітній платі 4 792 дол. (частка – 59,5%); в Ізраїлі ГЗ кадрового військовослужбовця дорівнювало 2 391 дол. при середній заробітній платі 2 530 дол. (частка – 94,5%); а в Україні базове ГЗ солдата становило 197 дол. при середній заробітній платі в економіці 292 дол. (частка – 67,5%). Абсолютний дисбаланс між базовим ГЗ українського військовослужбовця та іноземними аналогами 2014 року був критичним: забезпечення американського солдата перевищувало український показник у 7,8 раза, ізраїльського – у 12,1 раза, а французького – у 14,5 раза.

Станом на 2025 рік архітектура виплат зазнала істотних трансформацій: у США базове ГЗ зросло до 2 108 дол./міс. при середній заробітній платі 6 021 дол. (частка – 35,0%); у Франції оперативні дані фіксують ГЗ на рівні 2 667 дол. при середній заробітній платі 5 065 дол. (частка – 52,7%); в Ізраїлі за результатами розрахунків ГЗ оцінюється у 2 551 дол. при середній заробітній платі 3 861 дол. (частка – 66,1%); в Україні базове ГЗ солдата в тилу зупинилося на позначці 465 дол. при середній заробітній платі в економіці 601 дол. (частка – 77,4%). Унаслідок реформування системи виплат в Україні абсолютний розрив у базовому забезпеченні станом на 2025 рік скоротився, проте залишається вагомим: ГЗ американського солдата перевищує показник українського військовослужбовця в тилу в 4,5 раза, ізраїльського – в 5,5 раза, а французького – в 5,7 раза.

Водночас слід урахувувати, що порівнювані держави суттєво відрізняються за рівнем валового внутрішнього продукту на душу населення, вартістю життя, купівельною спроможністю національних валют та обсягом соціально-медичного пакета гарантій, що вимагає застосування методології паритету купівельної спроможності (ПКС) при подальших міжкраїнних економічних зіставленнях.

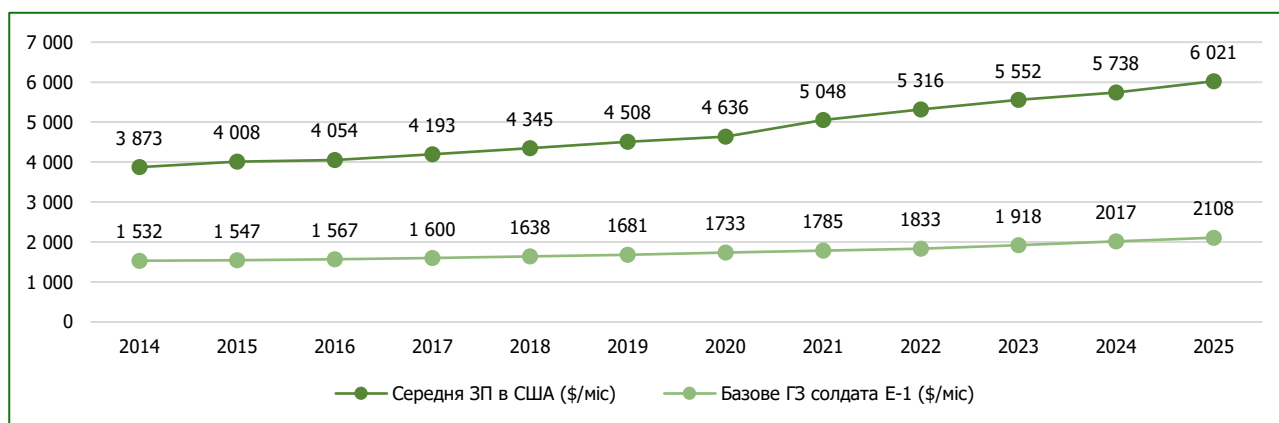

Рис. 3. Динаміка середньої заробітної плати й грошового забезпечення військовослужбовців у США (2014–2025 рр.). (Джерело: складено авторами на основі: (Social Security Administration, н. д.), (Defense Finance and Accounting Service, н. д.), (Office of the Under Secretary of Defense (Comptroller), 2024))

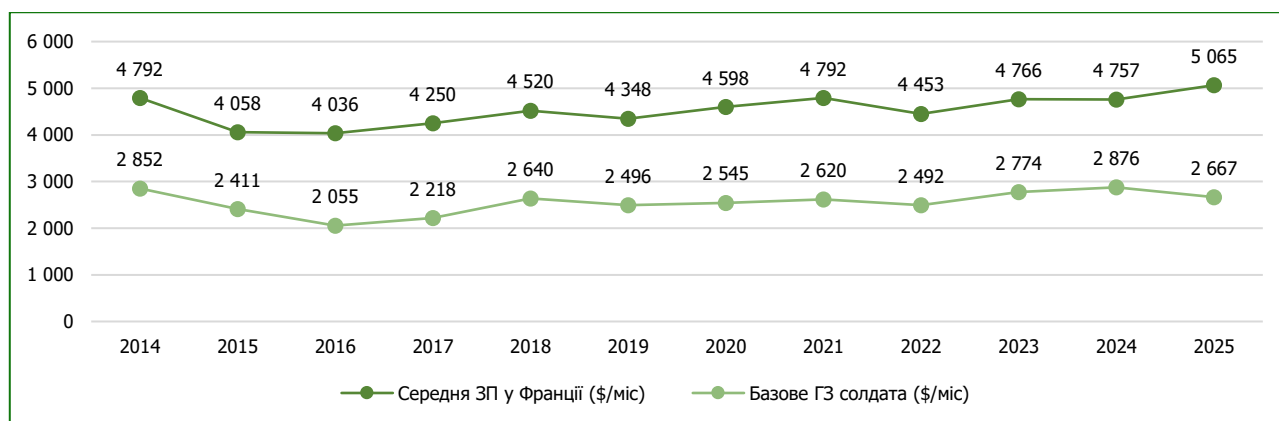

Рис. 4. Динаміка середньої заробітної плати й грошового забезпечення військовослужбовців у Франції (2014–2025 рр.). (Джерело: складено авторами на основі джерел: (Institut national de la statistique et des études économiques, н. д.), (Secrétariat général du Gouvernement, н. д.), (European Central Bank, н. д.))

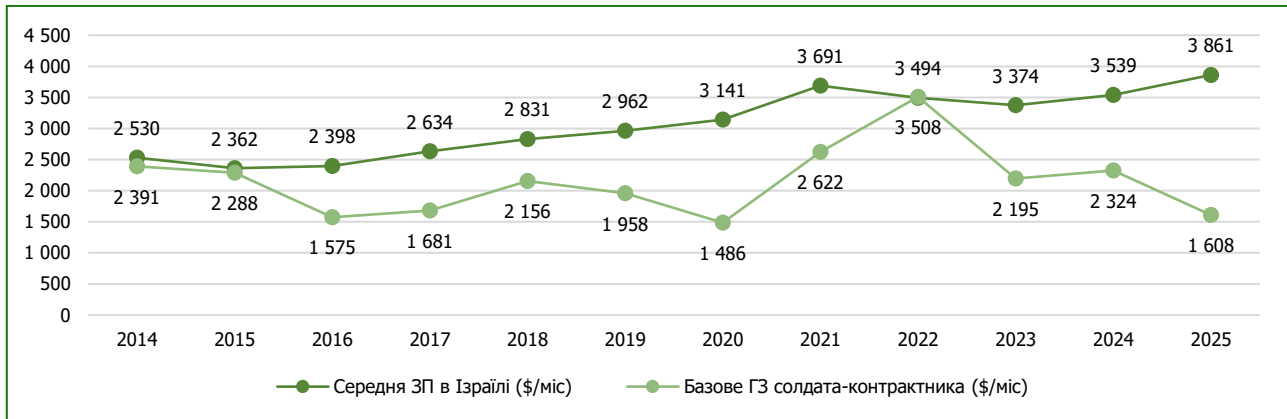

Рис. 5. Динаміка середньої зарплатної плати й грошового забезпечення військовослужбовців в Ізраїлі (2014–2025 рр.). (Джерело: складено авторами на основі джерел: (Central Bureau of Statistics, н. д.), (Bank of Israel, н. д.), (Wage and Labor Agreements Authority, Ministry of Finance of Israel, н. д.))

Західні моделі фінансового забезпечення військовослужбовців демонструють передбачувану та інституціонізовану макроекономічну логіку, за якої ГЗ військовослужбовців і середня зарплатна плата в економіці рухаються системно та пропорційно.

У США протягом аналізованого періоду частка базового ГЗ рядового категорії Е-1 від середньої зарплатної плати в економіці стабільно втримувалася у вузькому діапазоні 35,0–39,6% завдяки нормативно закріпленій прив'язці до індексу вартості робочої сили ЕСІ (збільшившись із 1 532 дол. США при середній зарплаті 3 873 дол. США 2014 року до 2 108 дол. США при середній зарплаті 6 021 дол. США 2025 року).

У Франції, де первинні показники перераховано у вимір бруutto для забезпечення методологічної порівнянності, частка ГЗ французького солдата відносно середнього цивільного доходу втримувалася в діапазоні 50,9–60,5% завдяки регулярній ревалоризації єдиної державної індексної сітки (змінившись із 2 852 дол. США при середній зарплаті 4 792 дол. США 2014 року до 2 667 дол. США при середній зарплаті 5 065 дол. США 2025 року).

В Ізраїлі за даними виміру бруutto розрахункова частка ГЗ кадрової служби «Кева» відносно середнього цивільного зарплатку перебувала в межах 63,8–76,2% для базових рангів та досягала 100,4% для початкового контрактного складу Keva Rishoni на основі рамкових тарифних угод публічного сектора (змінившись із 2 391 дол. США при середній зарплаті 2 530 дол. США 2014 року до 2 551 дол. США при середній зарплаті 3 861 дол. США 2025 року).

Інтегроване компаративне зіставлення показує відмінність між системними механізмами регулярного коригування виплат (притаманними США, Франції та Ізраїлю) та системою дискретних (періодичних) змін, що застосовується в Україні. Попри збереження відносного співвідношення між ГЗ солдата в тилу та середньою зарплатною платою в Україні (від 67,5% 2014 року до 77,4% 2025 року), у валютному еквіваленті зафіксовано вплив часових пауз між реформами: фіксація номінального ГЗ у 2023–2025 роках на рівні 20 100 грн зумовила зміну його купівельної спроможності з 550 дол. США 2023 року до 465 дол. США 2025 року при одночасному зростанні середньої зарплатної плати в економіці з 477 дол. США до 601 дол. США.

У своїй роботі Хамініч С. вказував, що незважаючи на значні зусилля держави із забезпечення фінансової підтримки військовослужбовців, існує ряд проблем, а саме:

- «нерівномірність виплат. Затримки у виплатах, особливо у воєнний час, викликають соціальну напругу серед військовослужбовців;
- інфляційні ризики. Через нестабільну економічну ситуацію рівень грошового забезпечення може втрачати купівельну спроможність;
- недостатня автоматизація процесів. Удосконалення електронних систем обліку та нарахування виплат могло б зменшити ризики корупції та затримок».

Проведений комплексний аналіз дозволив авторам ідентифікувати коло системних викликів і диспропорцій, що характеризують функціонування вітчизняної моделі ГЗ військовослужбовців Сил оборони України станом на 2026 рік.

1. Диспропорційність внутрішньої структури виплат: у складі сукупного ГЗ частка гарантованих постійних складових (посадового окладу та окладу за військовим званням) становить орієнтовно 20–30%, а основний обсяг виплат формується за рахунок змінних, стимулюючих і ситуативних доплат (зокрема за виконання

завдань в умовах воєнного стану). Це обмежує прогнозованість довгострокових соціально-пенсійних гарантій військовослужбовців.

2. Десинхронізація розрахункової бази з макроекономічними індикаторами: збереження прив'язки базових окладів за Постановою КМУ № 704 до фіксованої величини прожиткового мінімуму 2018 року (1 762 грн) обумовлює розрив між окладами та реальним рівнем середньої заробітної плати в цивільному секторі економіки.
3. Лаговий характер коригування виплат у відповідь на інфляційно-девальваційні процеси: відсутність нормативно закріпленого механізму регулярної індексації базових ставок призводить до дискретного перегляду розмірів забезпечення, що під час тривалих часових лагів знижує його купівельну спроможність у доларовому та реальному гривневому еквівалентах.
4. Висока чутливість змінної частини доходу до регуляторно-розпорядчих чинників: значна питома вага надбавок, регульованих підзаконними відомчими актами та рішеннями органів військового управління, створює варіативність у розмірах підсумкового забезпечення військовослужбовців тотожних рангів залежно від умов проходження служби та специфіки виконуваних завдань.

ДИСКУСІЯ

Отримані результати відкривають поле для наукової полеміки з висновками інших дослідників. На відміну від праці О. В. Удовенко (2021), яка зосереджується переважно на правових гарантіях і судовій практиці захисту прав військовослужбовців, наше дослідження окреслює, що першопричиною масових судових спорів (зокрема щодо непроведення індексацій чи перерахунку пенсій) є не стільки дефекти правозастосування, скільки макроекономічна деформація розрахункової бази – заморожування окладів на рівні прожиткового мінімуму 1 762 грн.

Полемізуючи з працею В. М. Циганок (2023), яка пропонує прийняття єдиного консолідованого закону про грошове забезпечення, зазначимо, що сам собою юридичний акт не розв'язує проблеми купівельної спроможності виплат без запровадження чіткого макроекономічного механізму системної індексації, орієнтованого на досвід прив'язки до індексу вартості робочої сили (ЕСІ) в США.

Порівнюючи отримані дані з результатами Л. В. Городянської (2023) та А. Л. Бурбели та ін. (2025), які акцентують на структурному дисбалансі виплат в Україні порівняно з країнами НАТО, ми деталізували цей висновок у кількісному вимірі. Доведено, що структури виплат у США, Франції та Ізраїлі базуються на гарантованому окладі брутто (що становить 70–80% доходу), водночас в Україні склалася зворотна пропорція, де 70–80% припадає на тимчасові та стимулюючі виплати.

У контексті дослідження О. Г. Середи та О. Удовичького (2025) щодо правового статусу додаткової винагороди за Постановою КМУ № 168, наш аналіз підтверджує, що спроби Пенсійного фонду України виключити ці виплати з розрахунку пенсій є наслідком інституційного конфлікту між тимчасовим характером постанови та базовим Законом № 2011-XII.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що автори вперше здійснили комплексне порівняння купівельної спроможності ГЗ військовослужбовців у часовому ряду 2014–2025 років із використанням зіставних методологічних вимірів (приведенням даних Франції, США та Ізраїлю до базису брутто, а України – до базису нетто).

Уперше обчислено динаміку скорочення абсолютного розриву між базовим забезпеченням українського солдата та його іноземних колег і математично доведено, що дискретний характер виплат в Україні за відсутності регулярної макроекономічної індексації призводить до втрати 15,5% купівельної спроможності за два роки стагнації номінального окладу.

Обмеження застосування отриманих висновків перелічені нижче.

1. Методологічна різниця обліку (Gross vs Net): пряме порівняння виплат у США, Франції та Ізраїлі (брутто) з виплатами в Україні (нетто) вимагає обережності, оскільки не враховує варіативності індивідуальних податкових ставок і соціальних відрахувань у кожній конкретній країні.
2. Паритет купівельної спроможності: розрахунки здійснені за офіційним номінальним курсом валют (USD), що не відображає повністю різниці у вартості життя, споживчих кошиках і цінах на послуги в досліджуваних країнах.

3. Статус військовослужбовця: для України розраховано виплати солдата первинного рангу, який перебуває в тилу (без «бойових» доплат у 30, 50 чи 100 тис. грн), а для США, Франції та Ізраїлю використано базові контрактні ставки без урахування виплат за участь у міжнародних місіях чи спеціальних операціях.

З метою розв'язання виявлених системних проблем автори розробили прикладні рекомендації.

1. Реструктуризація виплат: законодавчо зафіксувати норматив, за яким постійні складові ГЗ (посадовий оклад та оклад за званням) мають становити не менш ніж 70% від загального розміру виплати в тилу.
2. Перехід на Єдину базову розрахункову ставку: скасувати прив'язку посадових окладів за Постановою КМУ № 704 до прожиткового мінімуму 1 762 грн, запровадивши розрахункову базову ставку, прив'язану до середньої заробітної плати в економіці за попередній рік.
3. Запровадження системної щорічної індексації: внести зміни до Закону України № 2011-XII щодо обов'язкової щорічної індексації базових окладів із 1 квітня кожного року на рівень інфляції плюс приріст реальної заробітної плати (з урахуванням міжнародного досвіду застосування ECI).
4. Автоматизація та цифровізація нарахувань: прискорити інтеграцію інформаційно-аналітичних систем МОУ з Реєстром військовослужбовців для усунення затримок у виплатах і мінімізації людського чинника під час нарахування доплат за виконання бойових завдань.

ВИНОВКИ

Дослідження засвідчило масштабну трансформацію оборонного бюджету України впродовж 2014–2025 років: загальний обсяг фінансування за функціональною групою «Оборона» зріс у 112,2 раза, акумулювавши 2025 року 3 069,86 млрд грн, а фонд ГЗ за КЕКВ 2112 збільшився в 45,5 раза, досягши 1 187,72 млрд грн.

Виявлено, що система ГЗ в Україні характеризується дискретним характером із різкими стрибками після реформ 2016, 2022 та 2023 років із наступними періодами стагнації. Натомість у США, Франції та Ізраїлі функціонують передбачувані моделі із системною макроекономічною індексацією виплат. У період 2023–2025 років при заморожуванні номінального ГЗ солдата в тилу на рівні 20 100 грн його реальна купівельна спроможність у доларовому еквіваленті впала на 15,5% (із 550 до 465 USD), що сформувало підсумковий розрив із цивільним сектором у 136 USD на користь останнього.

Водночас у відносному вимірі частка ГЗ солдата в тилу відносно середньої заробітної плати в Україні є високою (77,4% 2025 р.), що перевищує показники США (35,0%), Франції (52,7%) та Ізраїлю (66,1%). Компаративний аналіз довів, що абсолютний розрив у базовому забезпеченні між Україною та розвиненими країнами за 2014–2025 роки скоротився: США / Україна – з 7,8 до 4,5 раза; Франція / Україна – з 14,5 до 5,7 раза; Ізраїль / Україна – з 12,1 до 5,5 раза.

Подальші наукові розвідки доцільно зосередити на математичному моделюванні оптимальної базової ставки військовослужбовця з урахуванням показників паритету купівельної спроможності (ПКС) та розробці детального алгоритму її системної макроекономічної індексації.

ДОДАТКОВА ІНФОРМАЦІЯ

ВНЕСОК АВТОРІВ

Внесок авторів є рівноцінним.

ФІНАНСУВАННЯ

Автори не отримували фінансування для цього рукопису.

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

REFERENCES / ЛІТЕРАТУРА

1. Bank of Israel. (n.d.). *About the Bank of Israel*. <https://www.boi.org.il/en/bank-of-israel/about-the-bank-of-israel/>.
2. Burbela, A. L., Burbela, S. V., & Yurchak, Y. M. (2025). Finansove ta sotsialne zabezpechennia viiskovosluzhbovtiv u porivnianni zi standartamy NATO. *Natsionalni interesy Ukrainy*, 8(13), 573–585. [https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-8\(13\)-573-585](https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-8(13)-573-585)
3. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2017, August 30). *Pro hroshove zabezpechennia viiskovosluzhbovtiv, osib riadovoho i nachalnytskoho skladu ta deiakykh inshykh osib* (Resolution No. 704). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/704-2017-%D0%BF>.
4. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2022, February 28). *Pytannya deiakykh vyplat viiskovosluzhbovtiv, osib riadovoho i nachalnytskoho skladu, politseiskym ta yikh simiam pid chas dii voiennoho stanu* (Resolution No. 168). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2022-%D0%BF>.
5. Central Bureau of Statistics. (n.d.). *Central Bureau of Statistics*. <https://www.cbs.gov.il/en/>
6. Defense Finance and Accounting Service. (n.d.). *Military pay charts: 1949 to 2021*. <https://www.dfas.mil/Military-Members/payentitlements/Pay-Tables/PayTableArchives/>.
7. European Central Bank. (n.d.). *ECB Data Portal*. <https://data.ecb.europa.eu/>.
8. Horodianska, L. V. (2023). Uzahalnena model system hroshovoho zabezpechennia viiskovosluzhbovtiv providnykh krain NATO. *Finansy Ukrainy*, 9, 102–117. <https://doi.org/10.33763/finukr2023.09.102>
9. Institut national de la statistique et des études économiques. (n.d.). *Séries chronologiques: Série n° 102796123*. <https://www.insee.fr/fr/statistiques/séries/102796123>
10. Khaminich, S. Y. (2025). Funktsii derzhavy u sferi narakhuvannia ta vyplat hroshovoho zabezpechennia viiskovosluzhbovtiv Zbroinykh Syl Ukrainy. In *Aktualni problemy modernizatsii zmistu funktsii derzhavy v umovakh povoiennoho rozvytku Ukrainy: Zbirnyk materialiv naukovo-praktychnoho krugloho stolu* (Kyiv, March 13, 2025) (pp. 268–271). Vydavnytstvo "Yurydyka."
11. Marchukova, O. (2018). Monetary support for the military service: Expectations and realities. *Social Development and Security*, 3(1), 83–94. <https://doi.org/10.5281/zenodo.1199422>
12. Ministry of Defense of Ukraine. (2018, June 7). *Pro zatverdzhennia Poriadku vyplaty hroshovoho zabezpechennia viiskovosluzhbovtiv Zbroinykh Syl Ukrainy ta deiakym inshym osibam* (Order No. 260). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0745-18>
13. Ministry of Finance of Ukraine. (n.d.). *Ministry of Finance of Ukraine*. <https://mof.gov.ua/uk/>.
14. Office of the Under Secretary of Defense (Comptroller). (2024). *Department of Defense financial management regulation, Volume 7A: Military pay policy—Active duty and reserve pay*. https://comptroller.war.gov/Portals/45/documents/fmr/Volume_07a.pdf
15. Secrétariat général du Gouvernement. (n.d.). *Légifrance: Le service public de la diffusion du droit*. <https://www.legifrance.gouv.fr/>
16. Sereda, O. H., & Udovytyskyi, O. (2025). Aktualni problemy pravovoho rehulivannia hroshovoho zabezpechennia viiskovosluzhbovtiv u voiennyi chas. *Pravo i suspilstvo*, 1(3), 154–159. <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.3.1.22>
17. Social Security Administration. (n.d.). *Average wage index (AWI)*. <https://www.ssa.gov/oact/cola/awidevelop.html>
18. State Statistics Service of Ukraine. (n.d.). *State Statistics Service of Ukraine*. <https://stat.gov.ua/>
19. Tsyhanok, V. M. (2023). Hroshove zabezpechennia viiskovosluzhbovtiv: Odyn iz naivazhlyvishykh elementiv yikh materialnoho stanovyshcha ta motyvatsii na sluzhbi. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu. Seriya: Pravo*, 1(78), 333–337. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.78.1.54>
20. Udovenko, O. V. (2021). *Pravove rehulivannia hroshovoho zabezpechennia viiskovosluzhbovtiv* (Doctoral dissertation, Yaroslav Mudryi National Law University).
21. Wage and Labor Agreements Authority, Ministry of Finance of Israel. (n.d.). *Wage and labor agreements*. <https://www.gov.il/he/departments/wage-and-labor-agreements>
22. WageMin. (n.d.). *Prozhytkovyi minimum v Ukraini (2000–2026)*. <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/wagemin/>

Ihor Furman, Serhii Sydorov, Oleksii Chirikalov, Leonid Kryvyziuk, Yurii Rusnak, Yuliia Stuzhuk

MILITARY PERSONNEL REMUNERATION: UKRAINIAN EXPERIENCE AND INTERNATIONAL APPROACHES TO ITS DEVELOPMENT AND IMPLEMENTATION

The article examines the legal and financial-economic foundations of monetary remuneration for military personnel in Ukraine amid the transformation of the national security system and the growing importance of social protection for individuals serving in the military. The relevance of the study is determined by the need to ensure an adequate level of material support for military personnel as an important factor in strengthening the state's defense capabilities, maintaining the personnel potential of the Armed Forces of Ukraine, and implementing state military and social policy.

The purpose of the study is to provide a comprehensive analysis of the legal framework and financial-economic aspects of monetary remuneration for military personnel in Ukraine, identify the specific features of its development during 2014–2025, assess the role of monetary remuneration within the structure of defense expenditures, and conduct a comparative analysis of the Ukrainian model with corresponding systems in other countries.

The article analyzes the regulatory and legal framework governing monetary remuneration for military personnel and their social protection. The essence and structure of monetary remuneration are examined, and the main, additional, and one-time types of payments are characterized. The dynamics of budget financing of the defense sector during 2014–2025 is investigated, including changes in expenditures on remuneration of military personnel and their share in the overall structure of defense expenditures. Trends in the changes in the basic monetary remuneration of military personnel and its ratio to the average wage are analyzed. A comparative analysis of the level of monetary remuneration for military personnel in Ukraine, the United States, France, and Israel is conducted, with particular attention paid to the relationship between military remuneration and the average wage in these countries.

The study establishes that the system of monetary remuneration for military personnel in Ukraine is characterized by a substantial increase in funding and periodic reforms that have contributed to higher levels of payments. At the same time, it is found that the depreciation of the national currency and inflationary processes significantly reduce the real effect of nominal increases in monetary remuneration, particularly for military personnel serving in non-combat areas. Unlike the Ukrainian model, foreign systems are characterized by more stable mechanisms of automatic macroeconomic indexation and the maintenance of a predictable relationship between the level of monetary remuneration and the average wage. The main challenges affecting the functioning of the system are identified, including disparities in payments, inflationary risks, and insufficient automation of remuneration calculation and payment processes.

The findings of the study indicate the need for a structural transition from bonus-based regulation toward a unified basic pay rate with automatic indexation, taking into account national requirements and positive international experience.

Keywords: monetary remuneration of military personnel, social protection, defense expenditures, budget financing, KEKV 2112, average wage, purchasing power, international experience

JEL Classification: H56, J31, H11, H53